

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

В статті на перший план для підприємств залізничного транспорту виходять питання підтримки та надання високого рівня фінансової безпеки. Таким чином, актуальність статті зумовлена саме цією проблемою. Недостатня увага до проблем фінансової безпеки на транспорті може призвести до втрати конкурентоспроможності, фінансової стійкості та фінансової незалежності підприємства. Завданням є забезпечення високого рівня фінансової безпеки на підприємствах залізничного транспорту.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека підприємства, коефіцієнт фінансової безпеки, залізничний транспорт

В статье на первый план для предприятий железнодорожного транспорта выходят вопросы поддержки и предоставления высокого уровня финансовой безопасности. Таким образом, актуальность статьи обусловлена именно этой проблемой. Недостаточное внимание к проблемам финансовой безопасности на транспорте может привести к потере конкурентоспособности, финансовой устойчивости и финансовой независимости предприятия. Задачей является обеспечение высокого уровня финансовой безопасности на предприятиях железнодорожного транспорта.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовая безопасность предприятия, коэффициент финансовой безопасности, железнодорожный транспорт

In the article the ways to support and provide a high level of financial security of railway transport are highlighted. Thus, the importance of the article is caused by this problem. Insufficient attention to the problem of financial security in this area may lead to loss of competitiveness, financial stability and financial independence of railway enterprises. The objective point is to provide a high level of financial security of the railway transport companies.

Keywords: economic security, financial security of company, rate of financial security, railway transport

Постановка проблеми

В умовах прискореної глобалізації світового господарства однією з найважливіших економічних проблем в Україні, починаючи з 90-х років ХХ століття, є зростання загроз фінансової та економічної безпеки, зокрема на підприємствах залізничного транспорту.

Недостатня увага до проблем фінансової безпеки може призвести до втрати конкурентоспроможності, фінансової стійкості та фінансової незалежності підприємства.

Таким чином, актуальність дослідження полягає у необхідності забезпечення високого рівня фінансової безпеки на підприємствах залізничного транспорту, розробки системи негативних факторів впливу на фінансову та економічну безпеку підприємств залізничного транспорту, виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів, що призводять до погіршення стану фінансової безпеки, з метою прийняття стратегічних рішень, які можуть зупинити та захистити організацію.

Безпосередньо визначення оптимального рівня фінансової безпеки залізничного транспорту, що забезпечує досягнення високого рівня

конкурентоспроможності, фінансової стійкості, незалежності, платоспроможності.

Метою даної статті є характеристика поняття фінансової безпеки для підприємств залізничного транспорту, систематизація і виявлення факторів впливу на галузь залізничного транспорту задля завчасного попередження негативного впливу та прийняття заходів щодо підвищення рівня безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання, пов'язані з поняттям «фінансова безпека держави», останнє десятиліття є об'єктом дослідження таких вчених України як О. І. Барановський [1], М. М. Єрмошенко [2], М. І. Камлик [3], В. А. Копилов [4], В. С. Сідак та ін. [5].

Усі дослідження названих вчених спрямовані на теоретико-практичне обґрунтування необхідності захисту фінансових інтересів держави, розроблення теоретико-методологічних основ забезпечення її безпеки, на побудову поняттєвого інструментарію, тощо.

Відправною точкою в визначенні категорії «фінансова безпека підприємства» як загальної

наукової категорії, на наш погляд, може служити визначення безпеки підприємства, яке дав професор В. В. Крутов: «безпека підприємства – захищеність життєво важливих для нього інтересів від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних структур і окремих осіб, нелояльності персоналу, здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, зберігати стабільність діяльності в різних соціально-економічних умовах і сприяти його розвитку відповідно до статутних цілей підприємства» [6]. Поняття фінансової безпеки підприємства в найбільш загальному вигляді сформулював професор І. А. Бланк таким чином: «фінансова безпека підприємства є кількісно і якісно детермінованим рівнем його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних, збалансованих інтересів від проідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого росту в даному і перспективному періоді» [7].

У монографії колективу авторів за редакцією професора О. А. Кириченко і В. С. Сідака «проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання» обґрунтовано рекомендації щодо підходів та оцінки вибору різних систем організації управління безпекою [8].

Фінансова безпека підприємства – забезпечення умов збереження комерційної таємниці, інтелектуальної власності та інформації, захищеність підприємства від негативного впливу зовнішнього середовища, тобто здатність підприємства протистояти несприятливому зовнішньому впливові, а також здатність швидко реагувати на різноманітні зовнішні загрози.

З позицій ресурсно-функціонального підходу фінансову безпеку підприємства розглядають як процес найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для уникнення загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства в поточному і майбутньому періоді.

Фінансова безпека підприємства залежить від ефективності використання капіталу, якості корпоративного управління і фінансового менеджменту, оновлення технологій та інформаційної бази [8].

Важливими умовами і елементами у забезпеченні нормального функціонування підприємства є оцінка і управління економічними ризиками та адаптація до змін ринкової кон'юнктури.

Отже, фінансова безпека підприємства – це складова економічної безпеки підприємства, яка являє собою такий стан підприємства, що:

- дозволяє забезпечити фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та достатню фінансову незалежність підприємства у довгостроковому періоді;

- забезпечує оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства;

- дозволяє ідентифікувати небезпеки та загрози стану підприємства та розробляти заходи для їх вчасного усунення;

- дозволяє самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію;

- має бути оцінена кількісними та якісними показниками, які мають граничні значення.

Організація фінансової безпеки у складі економічної на підприємствах залізничного транспорту

Для всіх промислово розвинених країн стабільність економічної системи багато в чому залежить від роботи транспорту.

Здорова конкуренція серед різних його видів змушує шукати шляхи для найефективнішого функціонування, отримання максимального прибутку, зниження собівартості перевезень, підвищення якості та обсягів послуг.

На подібних засадах будується робота залізничного транспорту. Тому для забезпечення стабільного і прибуткового функціонування слід застосовувати методи та засоби, які надає економічна та фінансова безпека для підприємства.

В даній роботі нами розглянуто як саме відбувається забезпечення економічної та фінансової безпеки як основної її складової на підприємствах залізничного транспорту України.

Українські залізниці – потужна транспортна система, яка за розмірами, обсягами перевезень і рівнем застосування технічних засобів посідає чільне місце в СНД.

Залізничний транспорт є однією з найважливіших базових галузей економіки України, забезпечує її внутрішні та зовнішні транспортно-економічні зв'язки і потреби населення у перевезеннях [9].

Діяльність залізничного транспорту як частини єдиної транспортної системи країни сприяє нормальному функціонуванню всіх галузей суспільного виробництва, соціальному та економічному розвитку та зміцненню обороноздатності держави, міжнародному співробітництву України [9]. В даній роботі нами запропонова-

но розглянути економічну та фінансову безпеку на рівні підприємств залізничного транспорту України. Нами досліджено, що розглядати фінансову безпеку окремо від економічної неможливо.

Оскільки фінансова безпека підприємства є основною та найбільш вагомою складовою економічної безпеки.

Таким чином фінансова безпека у складі економічної – це комплекс заходів, які формують досконалу систему діяльності підприємства, забезпечують подальше та стабільне функціонування в цілому, оскільки розглядають внутрішні та зовнішні фактори та загрози для підприємства.

Комплекс економічної безпеки на чолі з фінансовою охоплює таку структуру функціональних складових:

- фінансова складова;
- інтелектуальна і кадрова складова;
- техніко-технологічна складова;
- політико-правова складова;
- екологічна складова;
- інформаційна складова;
- силова складова.

В свою чергу, фінансова безпека як головна складова являє собою такий стан підприємства, що [10]:

- дозволяє забезпечити фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та достатню фінансову незалежність підприємства у довгостроковому періоді;
- забезпечує оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства;
- дозволяє ідентифікувати небезпеки та загрози стану підприємства та розробляти заходи для їх вчасного усунення;
- дозволяє самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію;
- має бути оцінена кількісними та якісними показниками, які мають граничні значення.

В умовах переходу економіки до ринкових відносин підприємства залізничного транспорту України, використовуючи права господарської самостійності, прагнуть підвищити ефективність роботи залізниць, закріпити їх роль на транспортному ринку, тому використання фінансової безпеки як складової економічної є дуже актуальним у наш час.

До того ж існує необхідність всебічного наукового аналізу і розробки системи показників фінансової безпеки транспортних підприємств, виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів, що

призводять до втрати фінансової безпеки з метою вибору та обґрунтування стратегій, що протидіють цій тенденції.

Як ніколи актуальною є необхідність визначення оптимального рівня фінансової безпеки транспортного підприємства задля досягнення його стійкості як в короткостроковому, так і довгостроковому періодах.

Щодо самого поняття фінансової безпеки на підприємствах залізничного транспорту слід брати до уваги особливості функціонування цього державного підприємства, оскільки воно помітно відрізняється від інших.

Залізниця – державне територіально-галузеве об'єднання, до складу якого входять підприємства, установи й організації залізничного транспорту і яке, при централізованому управлінні, здійснює перевезення пасажирів та вантажів у визначеному регіоні транспортної мережі.

Реформування залізничного транспорту з метою підвищення ефективності та стійкості його функціонування, конкурентоспроможності та економіко-технічного потенціалу визначає необхідність нових підходів до методології та організації управління економічними процесами в галузі [11].

Необхідно організувати комплексний і достовірний збір інформації про функціонування не окремих підрозділів, а всієї залізничної галузі, що дозволить об'єктивно та правильно визначити фінансові загрози та сприяти їх швидкому подоланню. Це дозволить оптимізувати процес використання свого власного капіталу для збільшення суми чистого прибутку, дасть змогу керувати рентабельністю.

Укрзалізниця вважається монопольною організацією, для своєї безперервної фінансової діяльності та стратегічного розвитку вона має практично необмежені можливості, прогресивну та прибуткову діяльність, що є завжди актуальним поняттям. Проте як і будь-які інші компанії, вона схильна до загроз, порушення фінансових інтересів, і, відповідно, втрат фінансового характеру.

Нами встановлено, що особливо важливим у процесі тривалого функціонування монополії за відсутності довгострокового стимулювання з боку конкурентної боротьби, слід приділяти достатньо уваги проблемам фінансової стабільності та фінансовій складовій економічної безпеки, аби організація не почала діяти гірше та не стала вразливою до негативних впливів та загроз, які в свою чергу можуть призвести до

негативних наслідків навіть на національному рівні.

Надто часто фінансову безпеку підприємства розглядають як фінансову спроможність. На наш погляд, фінансова спроможність є більш розмитим поняттям, яке не враховує багато важливих факторів, які відіграють не останню роль.

Вона не чітко відображає саму сутність фінансової безпеки як класу чи категорії економічної, вона більш посиляється на показники звітності, які можуть приховати безліч вагомих факторів, не можуть дати чіткої відповіді та спрогнозувати більш достовірні прогнози на майбутнє. Зовсім не звертає уваги на такі фактори як юридична або інформаційна захищеність, ринкові умови, стан політичного фактору, що є немало важливим для підприємств залізничного транспорту.

Фінансова безпека у складі економічної – це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості, рентабельності, платоспроможності, якості управління та використання основних і оборотних коштів, структури його капіталу, наявності високого рівня інвестицій, сприятливого впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, тощо.

Характеристика фінансової безпеки на підприємствах залізничного транспорту

Забезпечити надійний захист фінансової безпеки на підприємствах залізничного транспорту можливо лише при комплексному та системному підході до її організації.

Система фінансової безпеки підприємства – це комплекс технічних, профілактичних і організаційно-управлінських заходів, спрямованих на захист підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Як зазначено вище, до основних складових системи економічної безпеки відносяться: фінансова, кадрова, виробничо-технологічна, інвестиційна, інформаційна, інтелектуальна, політико-правова та екологічна.

Виробничо-технологічна складова на підприємствах залізничного транспорту характеризується перш за все технічним станом та рухом основних виробничих засобів. Основні фонди залізничного транспорту потребують оновлення та нових інвестицій. Через старіння парку пасажирських вагонів щорічно зростають витрати на ремонт.

Інформаційна складова підприємства передбачає отримання інформації, що цікавить, та ретельний і постійний її захист.

Кадрова складова охоплює взаємозв'язані і водночас самостійні напрями діяльності того чи того суб'єкта господарювання, котрі зорієнтовано на роботу з персоналом підприємства, на підвищення ефективності діяльності всіх категорій персоналу.

Інтелектуальна складова підприємства націлена на збереження й розвиток інтелектуального потенціалу, тобто сукупності прав на інтелектуальну власність або на її використання, та на поповнення знань і професійного досвіду працівників підприємства [10].

Політико-правова безпека підприємства – це захист від надмірного податкового тиску, нестабільного законодавства, неефективної роботи юридичного відділу підприємства.

Екологічний критерій економічної безпеки на підприємствах залізничного транспорту характеризується показниками: показник екологічної загрози.

Інвестиційній складовій залізничного транспорту слід приділити більшу увагу, оскільки незадовільний стан основних засобів потребує нових вкладень.

Тяжким тягарем для всіх видів транспорту є податок на прибуток та податок на додану вартість, що не дозволяють знижувати тарифи та проводити активну інвестиційну політику по оновленню морально і фізично застарілих основних виробничих фондів [11].

Економічна криза, що розпочалася в кінці 2008 року, різко знизилася потреби у вантажних перевезеннях. У середині 2009 року обсяги перевезень в порівнянні з 2008 роком скоротилися на 30 %, що відповідає показникам виробництва основних вантажних галузей.

За прогнозами, після невеликого терміну стабілізаційного періоду в середині 2012 року обсяги виробництва і, відповідно, перевезень досягнуть рівня 2008 року [12].

Враховуючи особливості залізничного транспорту, інерційність його розвитку, тривалі терміни служби основних фондів, темпи та обсяги інвестування не можуть точно відповідати обсягам і темпам виробництва й перевезень.

Тому просто необхідно внести зміни до законодавчої бази, що дозволить привабити нові інвестиції у залізничний транспорт.

Наявність економічного суб'єкта зі своїми інтересами і цілями автоматично припускає наявність відповідно до цих інтересів і цілей факторів ризику (загроз) на залізничному

транспорті. Нами розглянуто фактори ризику в економічній безпеці на підприємствах залізничного транспорту в аспекті макроекономічних загроз за такими сферами діяльності як виробнича, фінансова та соціальна [13].

Як відомо, на відміну від інших суб'єктів господарювання, підприємства залізничного транспорту характеризується додатковими іншими показниками фінансового стану, що притаманні для даного виду діяльності.

Для залізничного транспорту перевезення вантажів історично є основною роботою. Вантажні перевезення на залізничному транспорті характеризуються рядом показників. Основними з них є:

- обсяг перевезень (вантажообіг та пасажирообіг);
- кількість відправлень та щільність перевезень;
- середня дальність перевезень;
- нерівномірність перевезень та інші якісні показники [13].

Продукцією залізничного транспорту є перевезення, а видами продукції – вантажні та пасажирські перевезення, перевезення за видами тяги, сполучень, категоріями потягів, операціями перевізного процесу, за типами вагонів, родами вантажів, тощо.

Проаналізувавши дослідження вчених, можемо стверджувати, що загрози економічній безпеці на підприємствах залізничного транспорту, які відносяться до виробничої сфери, поділяються на:

- зниження рівня безпеки процесу перевезення на залізничному транспорті викликане низьким рівнем надійності експлуатаційної техніки;
- значний фізичний та моральний знос матеріально-технічної бази, внаслідок низьких темпів оновлення та зниження інвестиційної активності;
- зниження ефективності організації й управління процесом перевезення при недостатньому впровадженні нових технологій.

До фінансової сфери належать:

- збитковість пасажирських перевезень;
- зниження державної підтримки інвестиційних програм розвитку галузі.

До соціальної:

- значний розрив в оплаті праці робітників залізничної галузі у порівнянні з іншими базовими галузями;

– значне збільшення заробітної плати у порівнянні з ростом продуктивності праці.

Забезпечення всебічної безпеки підприємства потребує створення спеціального підрозділу з метою реалізації захисних заходів – служби безпеки. Створення служб безпеки обумовлено загостренням конкурентної боротьби на зовнішньому та внутрішньому ринках та поширенням промислового шпіонажу. Головним завданням служб економічної безпеки є захист підприємства від внутрішніх за зовнішніх загроз [13].

До зовнішніх загроз фінансової безпеки на підприємствах залізничного транспорту належать:

- індекс інфляції в країні;
- кон'юнктура ринку серед всіх видів транспорту;
- коефіцієнт інвестицій у різні сектори економіки країни;
- рівень конкурентоспроможності залізничного транспорту в порівнянні з іншими видами транспорту;
- коефіцієнт інвестицій вкладених у залізничний транспорт;
- динаміка попиту на залізничному транспорті.

Загрози зовнішнього середовища наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація зовнішніх факторів фінансової безпеки

Рівні зовнішніх загроз	Фактори фінансово-економічної безпеки
1	2
Мегарівень	Географічне положення країни, наявність транзитних шляхів
	Рівень інтеграції, об'єм та структура зовнішньоекономічного співробітництва
	Наявність та розвиток транзитного сектору сусідніх країн
Макрорівень	Кон'юнктура валютного ринку
	Інвестиційний клімат країни
	Соціально-економічна ситуація в країні
	Рівень корупції
	Рівень криміналізації суспільства

Таблиця 1 (закінчення)

1	2
Мезорівень	Неефективне фінансове планування, негнучка система планування
	Низькі показники корпоративного управління
	Відсутність фінансової стратегії
	Відсутність чіткої системи контролю над фінансовими потоками
	Взаємовідносини з партнерами, що мають погану репутацію

За визначенням економічного словника-довідника за ред. Мочерного С. В, мегарівень характеризує економічні зв'язки та процеси на рівні з іншими країнами та між ними; макрорівень – сферу економічної діяльності на рівні держави; мезорівень, у свою чергу, з 1990 року характеризує рівень країною та рівнем окремих компаній, об'єднань, організацій та обумовлює стан на самому підприємстві, тощо. В свою чергу, мікрорівень являє собою економічні процеси та явища всередині самого підприємства, організації, тощо.

Внутрішні фактори фінансової безпеки на підприємствах залізничного транспорту мають числове значення і можуть бути оцінені кількісними методами – вони наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Фактори фінансової безпеки мікрорівня виробничої діяльності транспортного підприємства

Рівень внутрішніх загроз	Назва фактору
1	2
Мікрорівень середовища ведення бізнесу	Рентабельність як відношення чистого прибутку до всього капіталу
	Фондовіддача як відношення виручки до середньої вартості основних засобів (розглядається окремо за видами діяльності)
	Відносний приріст ділової активності підприємства як середнє відношення нетто-виручки до активів
	Платоспроможність підприємства як відношення дебіторської заборгованості, фінансових вкладень і грошових коштів до короткострокових зобов'язань
	Структура оборотного капіталу

Таблиця 2 (закінчення)

1	2
Мікрорівень середовища ведення бізнесу	Запас фінансової міцності
	Юридична захищеність руху грошових потоків
	Відношення власних коштів до позикового іноземному капіталу (в умовах фінансової кризи)
	Структура активів підприємства як відношення залучених коштів до власних
	Фінансова незалежність підприємства як відношення власного капіталу до активів
	Структура довгострокового капіталу як відношення довгострокових зобов'язань до позаоборотних активів
	Кредитна політика підприємства
	Тривалість фінансового циклу як різниця тривалості операційного циклу та періоду погашення кредиторської заборгованості
	Період обороту кредиторської заборгованості
Різниця між термінами погашення кредиторської та дебіторської заборгованості	

За методом експертних оцінок автором виявлено найбільш значимі показники, які відносяться до внутрішнього середовища впливу та їх критичні значення, що притаманні підприємствам залізничного транспорту [14].

Інформацію розміщено у табл. 3.

Таблиця 3

Найбільш значимі внутрішні фактори та їх критичні значення

Назва показника	Критичні значення
1	2
Приріст ділової активності	min = 0,2 max = 1
Рентабельність підприємства	min = 0,15 max = 0,5

Таблиця 3 (закінчення)

1	2
Платоспроможність підприємства	min = 1 max = 2
Розмір критичної виручки	-
Запас фінансової міцності	min = 0,4 max = 1
Фінансова незалежність	min = 0,5 max = 1

Висновки

За результатами наукової статті, нами досліджено найголовніше питання забезпечення фінансової безпеки на підприємствах залізничного транспорту, визначено систематичну розробку показників впливу на фінансову та економічну безпеку підприємств залізничного транспорту як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях, включаючи макrorівні, мікрорівні, мезорівні та мегарівні, виявлено найбільш значимі з внутрішніх факторів для підприємств залізничного транспорту, встановлено їх критичні значення. Визначено поняття фінансової безпеки саме на підприємствах залізничного транспорту з урахуванням всіх притаманних цій галузі нюансів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Барановський, О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) [Текст] : монографія / О. І. Барановський. – К.: Нац. торгово-економічний ун-т, 2004. – 759 с.
2. Єрмошенко, М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення [Текст] : навч. посібник / М. М. Єрмошенко. – К.: Нац. торгово-економічний ун-т, 2001. – 307 с.
3. Камлик, М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності (економіко-правовий аспект) [Текст] : навч. посібник / М. І. Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.

4. Копилов, В. А. Метрологічні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки держави [Текст] / В. А. Копилов, Т. І. Єфименко // Стратегічна панорама. – 2007. – № 2. – С. 38-45.
5. Сідак, В. С. Мораль і безпека особи, нації, держави [Текст]: історико-філософські нариси. АПН України / В. С. Сідак. – К.: Нац. акад. СБУ, 2001. – 221 с.
6. Крутов, В. В. Становлення та розвиток недержавної системи безпеки підприємництва в Україні [Текст] : навч. посібник / В. В. Крутов. – К.: Фенікс, 2008. – 406 с.
7. Барановський, О. І. Фінансова безпека [Текст] : монографія / О. І. Барановський. – К.: Ін-т економічного прогнозування, 1999. – 338 с.
8. Захаров, О. І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності [Текст] : навч. посібник / О. І. Захаров, П. Я. Пригунов. – К.: КНТ, 2008. – 257 с.
9. Закон України «Про залізничний транспорт» від 04.07.1996 № 273/96-ВР [Текст]. Із змінами і доповненнями, внесеними законами України від 10 січня 2002 року № 2921-III, від 22 травня 2003 року № 860-IV.
10. Тамбовцев, В. О. Объект экономической безопасности [Текст]: В. О. Тамбовцев // Вопросы экономики. – 1994. – № 5. – С. 23-26.
11. Щелкунов, В. І. Основи економіки транспорту [Текст]: підручник / В. І. Щелкунов, Ю. Ф. Кулаєв. – К.: Кондор, 2011. – 392 с.
12. Шевченко, С. Ю. Оцінка потреби в інвестиційних ресурсах залізничного транспорту України [Текст]: / С. Ю. Шевченко // Інвестиції. – 2009. – № 6. – С. 50-59.
13. Иваненко, А. Ф. Анализ хозяйственной деятельности на железнодорожном транспорте [Текст] : учеб. для вузов ж/д трансп. / А. Ф. Иваненко. – М.: Маршрут, 2004. – 658 с.
14. Мец, В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства [Текст]: навчальний посібник / В. О. Мец. – К.: Вища шк., 2003. – 289 с.

Надійшла до редколегії 19.05.2011.

Прийнята до друку 24.05.2011.